

TOPRAK REFORMUNUN MEDENİ KANUNU İLGİLENDİREN YÖNLERİ

Asistan Aydın ZEVKLİLER

GİRİŞ :

İnsanların hayatlarını, gerekli imkânlarla sahip olarak sürdürebilmeleri için lâzım olan maddelerin en önemlilerinden birisi de **topraktır**¹. Diğer yandan, tarım sektörü, bir ülkenin - özellikle tarımsal bir ülkenin - millî gelirine önemli derecede katkıda bulunan bir sektördür. Bir ülkenin var olabilmesi için bir takım unsurlar gereklidir ki, bunlardan bir tanesi de topraktır. Topraksız bir ülke, dolayısıyla bir devlet düşünülemediğinden² bu yönden de toprağın önemli bir unsur olduğu anlaşılmaktadır.

Tabii bir unsur olan toprak, tabiat tarafından sınırlandırılmıştır ve insanlar tarafından yeniden meydana getirilemediği gibi, miktarı da çoğaltılamaz³.

Toprağın sahip olduğu bu önemli fonksiyonlar dolayısıyla, onun durumunun ve kişi ve toplumla olan ilişkilerinin düzenli bir şekilde ele alınması gerekliliği kendisini göstermektedir.

En başta toprakla kişiler arasındaki ilişkilerin düzenli bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Toprak mülkiyetinin eski klâsik anlamı, bu günkü modern hukuk sistemlerinde artık terkedilmiştir. Bu gün kabul edilen fikre göre, toprağın da bir sosyal fonksiyonu vardır ve toprak ancak toplum yararıyla bağdaşabilecek şekilde kullanıldığı takdirde mülkiyet hakkı korunur. Kamu yararının gerektirdiği yerlerde, toprak mülkiyetine bir takım sınırlama-

¹ AKTAN, Reşat: Toprak reformu ve tarım reformu kavramları, Toprak reformu semineri, Türkiye Ekonomi Kurumu İktisadî Araştırmalar enstitüsü yayını, Kitap 7, Ankara 1966 sh. 3, 4.

² AKİPEK, İlhan: Devletler Hukuku, Kitap 2.

³ ÖZKOK, Abdi: Türkiyede toprak reformu ihtiyacı, Toprak Reformu Semineri (T.R.S.), sh. 22.

lar getirilmektedir⁴. Toprak üzerinde serbestçe tasarruflarda bulunabilme bir istisna, mülkiyetin sınırlı bir şekilde, kamu yararına uygun olarak kullanılması ise bir kaide haline gelmektedir.

Toprağın, tarım sektöründe başlıca üretim vasıtalarından birisi olması dolayısıyla; tarım sektörünün millî gelire gerekli katkıda bulunabilmesi, toprağın verimli bir şekilde işletilmesine bağlıdır.

Bu alanda hukukla ekonomik ilkeler içi içe geçmiş durumdadır ve birbirlerinden ayıramazlar. Bu alanda ekonomik ilkelere bağlı kalarak gerekli hukukî tedbirlerin alınmasıdır ki, istenilen sonuca ulaşılabilir.

Toprağın düzenli bir şekilde ele alınması ile ilgili her türlü tedbir, «toprak reformu» ya da «tarım reformu»⁵ kavramı altında toplanır. Bu durumda toprak reformu özellikle tarım ülkeleri için kaçınılmaz bir kalkınma ve ilerleme vasıtası olarak karşımıza çıkmaktadır.

1961 Anayasamız da, bu yönde alınması gerekli bir takım tedbirler öngörmüş ve toprak mülkiyeti konusunda modern görüşü benimsemiştir. Anayasamızın 37 nci maddesi bu yönden toprak mülkiyetine bir takım tahditler getirmiştir. Anayasamızın ışık tuttuğu bu hükmü dolayısıyla mevzuatta yapılacak değişiklikler ve alınacak tedbirler ile, mevcut bozuk toprak düzeni, daha düzenli bir hale getirilebilir.

§ 1 — GENEL OLARAK TOPRAK REFORMU

Toprak reformunun konumuzu ilgilendiren kısımları ele alınarak incelenmeden önce, genel olarak toprak reformundan ne anlaşılması gerektiği ve bunun kapsamı tespit edilirse incelememiz için daha faydalı olur.

⁴ AKSOY, Suat: Toprak reformunun hukukî esasları, Ankara, 1964 sh. 81. AKİPEK, Jale G.: Türk Eşya Hukuku Birinci Kitap, Zilyetlik ve Tapu sicili, Ankara 1965, sh. 98, ÖZKOK, Abdi: a.g.m., sh. 34.

EIGENMANN, Ernst: Die öffentlich-rechtliche Beschränkung im neuen schweizischen Agrarrecht, Freiburg 1944, sh. 51-54.

AKİPEK, Jale: Mülkiyetin Anayasa tarafından korunması ile ilgili bir deneme, Adalet Dergisi, 1967, S. 5, sh. 303.

⁵ İleride geniş ölçüde inceleneceği gibi, «tarım reformu» ve «toprak reformu» kavramlarının birbirinden farklı şeyler olduğu görüşünü biz de kabul etmiyoruz, ve bunların ikisinin de birbirini tamamlayan birbiri içine girmiş iki unsur olduğu fikrine katılıyoruz.

I — Toprak reformunun tarifi ve kapsamı :**A — TARİF :**

Bu gün toprak reformu kavramı çeşitli şekillerde anlaşılmalıdır. Bir noktada, «tarım reformu» ve «toprak reformu» kavramlarının aynı veya farklı şeyler olduğu tartışılmaktadır.

Toprak reformu konusunda yapılan tarifleri başlıca iki grup altında toplamak mümkündür.

1 — Geleneksel ve klâsik anlamıyla toprak reformu :

Geniş toprak mülkiyetinin parçalanarak bu toprakların, onlar üzerinde çalışan topraksız ya da az topraklı köylülere dağıtılması toprak reformu kavramını ifade eder⁶. Toprağın bu şekilde reformlarla düzen altına sokulması iki şekilde olabilir, a — ya işletme halindeki topraklar parçalanarak dağıtılır, b — ya da büyük mülk sahiplerinin ellerinden topraklar alınarak üzerindeki kiracı ve ortakçılara verilir.

2 — Modern anlamıyla toprak reformu :

Modern anlamdaki toprak reformu, klâsik anlamdaki toprak reformuna ek olarak, yönetici organ ve hizmetlerin kurulması veya kuvvetlendirilmesi, su yolları, sulama kanalları ve genel yollar yapılması, kredi hizmetleri veya kooperatifler, pazarlama, tarımsal yayım ve araştırmalar, eğitim olanakları, sağlık hizmetleri, ve buna benzer tedbirleri kapsar⁷.

Büyük Millet Meclisine sevk edilmiş ve görüşülmek üzere bekleyen 1965 tarihli toprak reformu kanun tasarısını hazırlayan komisyona göre, toprak reformunun başlıca iki anlamı vardır. a — Dar anlamda toprak reformu : çiftçilikle uğraşan ve geçimlerini tarımsal faaliyetlerden sağlayan topraksız veya az topraklı kimseleri üzerinde çalışabilecekleri bir arazinin sahibi yapmak, diğer bir ifade ile, çiftçileri topraklandırmak suretiyle arazi açlığını gidermek maksadıyla devletin alacağı tedbirleri kapsar. b — Geniş anlamda toprak reformu : çiftçiyi topraklandırma gayretlerinin çok ötelere giden, tarımsal faaliyetlerin ekonomik ve sosyal ba-

⁶ AKSOY, Suat: Toprak reformunun Hukuki İlkeleri, T.R.S., sh. 53.

KROESCHELL, Karl: Die Flurbereinigung: Rivista di Diritto Agrario, Anno XLVI, Fasc. 1-2, 1967, sh. 115.

⁷ AKSOY, Suat: a.g.m., sh. 54.

kımdan en elverişli şartlar içersinde cereyan etmesini sağlayan çeşitli tedbirleri kapsayan bir kavramdır⁸.

Tarif hakkındaki bu kısa incelemeden sonra, «Toprak reformu, toprak ile kişiler ve toplum arasındaki mülkiyet ve işletme ilişkilerini düzenleyen, arazi parçalarının yüzölçümü, vasıf ve sınırlarını kesin olarak tesbit eden, toprağın sahip olduğu vasıflara göre kendisinden beklenen verimi verecek şekilde işletilmesini sağlayan tedbirlerin tümüdür» denilebilir.

Tarif başlığı altında incelenmesi gereken diğer bir mesele de «toprak reformu» ve «tarım reformu» kavramları arasında bir farklılık bulunup bulunmadığıdır. Memleketimiz için toprak reformunun bahis konusu olmadığı, toprak reformuna değil, tarım reformuna ihtiyaç olduğu görüşünü ileri sürenlere göre, toprak reformu sadece toprak dağıtımından ibaret olarak ele alınmaktadır. Tarım reformu ise bu anlayışa göre modern anlamdaki toprak reformunu karşılamaktadır. Halbuki bu iki kavramı birbirinden farklı kavramlar gibi ele almak doğru değildir. Bu iki kavram birbirinden ayrılmayan ve birbirini tamamlayan iki unsurdur. Toprak reformu olmadan tarım reformu, tarım reformu olmadan toprak reformu yapılamaz veya yapılsa da muvaffak olamaz⁹. Çiftçiye gerekli toprağı vermeden, toprağı işlemesi için gerekli gübre, alet, makinayı vermek ve kredi sağlamak hiç bir anlam taşımaz. Önce toprak verilmeli, sonra da tarımsal reforma gidilmelidir. Bunun aksini iddia etmek, çoğu zaman, topraksız olan kimselere değil de, halen bol miktarda toprağı olan kimselere muhtaç olmadıkları halde kredi ve tarımsal diğer vasıtaları vermek anlamına gelir ki, bu hal gerek toprak reformunun amacına, gerekse Anayasamızın 37 nci maddesine aykırı olur.

B — KAPSAMI :

Toprak reformunun kapsamını tayin edebilmek için, toprak reformunun modern anlamından hareket etmek gerekir. Toprak reformu başlıca iki safhada gerçekleştirilebilir. İlk safhada toprakla fert arasındaki ilişkileri düzenlemek gerekir, ki bu safhada devlete ve özel kişilere ait fazla toprakların, topraksız ve az topraklı

⁸ Toprak Reformu Kanun Tasarısı ve Gerekçesi, Tarım Bakanlığı Yayınları, H: 8, sh. 17.

⁹ ÖZTRAK, İlhan: Toprak reformu ve hukuk politikası, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1967, C. XXII, No. 1, sh. 67, AKSOY, Suat: a.g.m. sh. 54, AKTAN, Reşat: a.g.m. sh. 13.

çiftçilere dağıtılması, toprağın verimli bir şekilde çalıştırılmasını gerektiren vasıf, büyüklük ve şartların tespiti gibi tedbirler yer alır. İkinci safhada ise dağıtılan ve belirli sınırlar içinde büyüklüğü tespit edilen toprağın verimli şekilde çalıştırılmasını gerektiren diğer tedbirler yer alır¹⁰.

İlk safha, yani toprakla onu işleyen kimseler arasındaki ilişkiler iki yolla düzenlenebilir; a — ya ihtilaller yoluyla, b — ya da düzenli kanunlar çıkararak¹¹. İhtilaller yoluyla getirilen düzenlemeler, uzun sürre düşünülüp tartışılarak meydana getirilen reformlar değildirler ve daima ihtilalin taşıdığı ilk heyecanın verdiği acele ve itinasızlık bunlardan kendilerini gösterir¹². Bu yönden kanunlar vasıtası ile getirilen düzenlemeler daha tesirlidir. İlk safhada toprak dağıtımını ile ilgili olarak ileri sürülen bir fikre göre, devletin elinde işlenebilecek topraklar varsa önce bunlar dağıtılmalı, onlar yetişmezse devlete ait ölü topraklar dağıtılmalı -ve böylelikle bunlar da işlenebilir hale gelir - eğer o dahi yetişmezse kamulaştırmaya gitmelidir¹³. Bu fikre karşı ileri sürülen diğer bir fikre göre de, özel mülkiyet altındaki geniş toprakların her ne olursa olsun sınırlandırılmaları gerekir, bir tavan ölçü kabul ederek bunun üstündeki kısım kamulaştırılmalıdır¹⁴. Bize göre bu hususta her reform bölgesi ayrı ayrı ele alınarak karar verilmelidir. Çünkü her bölgedeki reform ihtiyacı ve kamulaştırma şartları aynı olmayabilir. Fakat her halde, bir bölgede kamu yararının gerekliliği ve sosyal adalet ilkesi uyarınca, büyük mülklerin fazla kısımlarının kamulaştırılması yoluna gidilmelidir. Özellikle büyük mülk sahiplerinin işletmeyip boş bıraktıkları kısmın kamulaştırılarak dağıtılması gerekir. 1965 tarihli toprak reformu kanun tasarıları da 16 ncı maddesinde, özel mülk altındaki toprakların kamulaştırılmasını öngörmüş, fakat sıra itibariyle kamulaştırılacak topraklar içinde özel mülk altındaki topraklara en son şıkda yer vermiştir¹⁵.

Toprak reformunun ikinci safhasında, toprağın sahip olduğu vasıflara göre verimli bir şekilde işletilmesini, toprağın bu vasıflarının ve varlığının korunmasını ve devamını sağlayıcı tedbirler yer

¹⁰ KROESCHELL, Karl, a.g.m, sh. 115-116.

¹¹ KESSLER, Gerard: Avrupada ziraat rejimleri ve ziraat reformları, İkt. Fak. Der., 1942, C. 4, sh. 411.

¹² KESSLER, Gerard: » » » » » » »

¹³ BERKİ, Şakir: Toprak Hukuku, Ankara 1967, sh. 14 (3. bası)

¹⁴ AKSOY, Suat: a.g.m. sh. 57.

¹⁵ Adı geçen tasarı, sh. 79.

almaktadır. Dağıtılan toprak üzerinde plânlı yerleştirmeler yapılması, küçük parçalara bölünmüş ve dağınık haldeki toprak parçalarının toplulaştırılması ve birleştirilmesi, belirli ölçüler dahilinde tarımsal işletmelerin tespiti ve bunların korunması, ortakçılık ve kiracılık ilişkilerinin reformun güttüğü amaca uygun olarak düzenlenmesi, tarımsal kredinin, vergilemenin, tarımsal işçi ve pazarlama şartlarının düzenlenmesi, toprak sahibi olup ta yeter derecede üretim aracına sahip olmayan çiftçilere sağlanan kredi yanında canlı hayvan, makina vs. yardımında bulunulması ve nihayet tarım kooperatiflerinin kurulması gibi tedbirler yanında toprağın varlığını korumaya ve devam ettirmeye ilişkin, reform bölgelerinin eksiksiz bir kadastro sununun yapılması, işletme niteliğindeki toprağın miras yoluyla paylaşılmasının önlenmesi, çiftçilere modern ve teknik tarım usullerinin öğretilmesi gibi tedbirler gerçekleştirilmeye çalışılır.

Toprak reformunun kapsamını da bu iki safhada yer alan tedbirlerin tümü teşkil eder.

II — Toprak reformunun etkenleri ve amacı :

Toprak reformunun etken ve amacı birbirine bağlı ve biri diğ erinin sonucu olan iki unsurdur. Toprak reformunu doğuran etkenler toprak reformunun amacının tespit edilmesinde de rol oynar.

A — ETKENLERİ :

Toprak reformunun, ekonomik, sosyal, hukukî, teknik ve politik olmak üzere çeşitli etkenleri vardır.

Tarım reformunun millî gelire gerekli katkıda bulunması gereği, ekonomik yönden toprak reformunu zorunlu kılmaktadır.

Mülkiyet ve arazi üzerindeki tasarruf konusundaki çekişmeler, toprak reformunun hukukî etkenlerini doğurur.

Topraktan gerekli verimi elde edebilmek için teknik bilgilere sahip olarak ve teknik vasıtalarla toprağın işletilmesi gereği, toprak reformunun teknik etkenlerini meydana getirir.

Siyasî iktidara sahip olabilme, mevcut rejimin aşırı akımlara karşı korunabilmesi, toprak politikasının tespiti gibi hususlar da toprak reformunun politik etkenlerini teşkil eder.

B — AMACI :

Toprak reformunun amacı, ona etkide bulunan etkenin çeşidine göre değişiktir. Amaç ekonomik ise tarım sektöründe alınacak ekonomik tedbirler, amaç hukukî ise çekişmeli olan mülkiyet durumlarının halledilip arazi parçalarının sınır ve vasıflarının kadastro ile tespiti, amaç teknik ise teknik metod ve vasıtaların yerleştirilmesi, amaç politik ise siyasî iktidara sahip olma veya rejimi koruma gibi hususlar ulaşılması gereken noktaları teşkil ederler.

Bir reform hareketi içinde, bu amaçların bir kaçı bir arada bulunduğu gibi, hepsi de bir arada bulunabilir. Özellikle geri kalmış ülkelerdeki reform hareketlerinde hemen hemen bu amaçların hepsi bir arada bulunur.

§ 2 — TOPRAK REFORMUNUN MEDENİ HUKUKLA İLGİLİ YÖNLERİ :**I — Tapulama ve Kadastro :**

Tapu sicli, bir arazi parçasının malikini, yüzölçümünü, ve sınırlarını, gayrimenkulün vasıflarını ve ona bağlı olan aynı hakları, tahdit veya imtiyazları açıkça gösterir.¹ Bir gayrimenkulün sınır yüzölçümü ve diğer vasıflarını güvenilir bir şekilde bir sicille göstermek için beklenen fonksiyonu da kadastro yerine getirir.² Kadastro ile bir arazi parçasının şekli, sınırları, yüzölçümü, etrafındaki gayrimenkullerle olan ilişkileri,³ bir bölgedeki mevcut toprakların gerçek miktar ve durumu⁴ fennî ve geometrik usullerle gösterilir.

A — TOPRAK REFORMU YÖNÜNDEN ÖNEMİ :

Tapu ve kadastro işlemlerinin reformdan önce ve reformdan sonra olmak üzere iki türlü fonksiyonu vardır.

Toprak reformuna başlamadan önce reformun yapılacağı bölgedeki toprakların gerçek miktarını, kimlere ait olduğunu, özelliklerini, tarıma elverişli olup olmadıklarını bilmek gerekir. Bu bilgi-

¹ AKİPEK, Jale G. : a.g.e., sh. 254.

² AKİPEK, Jale G. : a.g.e., sh. 257

³ TÜRKKAN, Ziya : Türkiye'de tapu kadastro işleri ve ziraî bir reform için kadastronun lüzum ve ehemmiyeti, İkt. Fak. Der., 1942, C. 4, sh. 403.

⁴ ÖZTRAK, İlhan : a.g.m., sh. 68.

nin elde edilebilmesi, o yerdeki kadastro işlemlerinin eksiksiz bir şekilde yapılmasına bağlıdır.

Bütün memleketi kapsayan tam bir kadastronun çok geç yapılabileceği, eğer kadastro beklenip reform yapılacak olunursa bunun hiç reform yapamamak gibi bir sonuç doğuracağı fikri ileri sürülmektedir.⁵ Eğer kadastro eski yersel usulle yapılır ve bütün yurt çapında aynı anda yapılmaya kalkılırsa bu itirazlar haklıdır. Fakat biz reformun aynı anda bütün yurt çapında yapılması fikrine⁶ katılmıyoruz. Çünkü düzenli bir reform daha önce yapılacak kadastroya, uygulama plân ve haritalarına bağlıdır. Aynı anda bütün yurt çapında bunu yapmaya ne eldeki imkânlar ne de zaman yeterlidir. Memleket toprak reformu için pilot bölgelere ayrılmalı ve reforma başlanacak ilk bölgenin kadastro ve uygulama plânları tamamlanmalı, ancak bundan sonra reforma girişilmelidir. Bir bölgedeki reform hareketlerine başlanınca bundan sonra reform yapılacak bölgenin kadastro ve uygulama planlarının hazırlanmasına başlanmalı ve diğer bölgedeki toprak reformu sonuçlanıncaya kadar bu bölgedeki kadastro ve uygulama plânları da sona erdirilmelidir.⁷ Kadastro işleminde uygulanmaya başlanılan «Fotogrametrik usul» sayesinde kadastro işlemleri eski yersel usule nazaran dahada çabuk bitirilebilir.

Bir memlekette toprak reformuna girişilmesi halinde tespit edilen bölgelerden bazılarında toprak parçaları çok dağınık, düzensiz ve çok küçük parçalar halindedir. Bu durum toprağın verimsiz bir şekilde işletilmesi sonucunu doğurur. Bu durumda artık bu bölgede toprak dağıtımına gidilmez ve toprağın verimli bir şekilde işletilmesini sağlayacak başka bir tedbire — arazi toplulaştırılması yoluna — başvurulur.

1 — Arazi toplulaştırılması ve kadastro :

a — Arazi toplulaştırılması :

İngilizcede «L a n d c o n s o l i d a t i o n», Almandada «Z u s a m m e n l e g u n g, F l u r b e r e i n i g u n g» Fransızcada «R e m e m b r e m e n t» kelimeleri ile ifade edilen arazi toplulaştırılması, çeşitli sebeplerle verimsiz bir şekilde işletilen dağınık ve küçük, mülkiyet ve işletme yapısı yönünden bir bütünlük göstermeyen toprak parçalarının bir araya getirilerek düzenli bir

⁵ ÖZTRAK, İlhan : a.g.m., sh. 69.

⁶ AKSOY, Suat : a.g.m., sh. 59.

⁷ Fazla bilgi için bk. ÖZTRAK, İlhan : Türkiyede Toprak Reformu Semineri, Ankara 1968, sh. 163.

şekilde birleştirilmesidir.⁸ Bu arazi toplulaştırılmasının dar anlamıdır.

Geniş anlamdaki toplulaştırılma ise, dar anlamdaki toplulaştırılmaya ek olarak birim sahadan en yüksek geliri sağlamak ve çiftçi ailelerinin standart yaşama seviyelerini yükseltmek için teknik, ekonomik ve sosyal yönden gerekli tedbirleri almaktır.⁹ Yani geniş anlamdaki toplulaştırma içine toprağın islahı, arazinin sulama ve drenaj şebekesinin geliştirilmesi, yol inşaatı gibi tedbirler de girmektedir.¹⁰ Arazi toplulaştırılması denilince daha çok geniş anlamdaki toplulaştırma nazara alınmalıdır.

Arazi toplulaştırılması, para, ekmek, zaman, malzeme tasarrufunu, daha verimli bir şekilde tarım yapılmasını, gelirin artmasını, arazi sahipleri arasındaki çekişmelerin halledilmesini vs. sağlar.

b — Arazi toplulaştırılmasında kadastronun rolü :

Arazi toplulaştırılması belirli bir düzen ve sınır içerisinde gerçekleştirilir. İlk önce toplulaştırma bölgesinin gerçek durumunu tespit etmek gerekmektedir. Bu bölgenin, toprak, sulama ve tarım sal koruma yönünden özellikleri ve ihtiyaçları tespit edilir. İşte bu anda kadastronun önemi belirir, çünkü bu hususları ancak kadastro yoluyla düzenli bir şekilde tespiti imkân vardır. Toplulaştırma bölgesinin kadastrosuyla birlikte o yerdeki mülkiyet durumu, arazi üzerindeki yol, kanal, kuyu, bina, ağaçlık, meyvelik vs. gibi şeyler ve toprağın ölçülerini gösteren haritalar ile mülkiyet durumunu gösteren listeler de tamamlanır. Bundan sonra durumu çekişmeli olan toprak parçaları hakkında tapulama mahkemelerinin verdikleri kararlar da alınır ve toplulaştırılma için parsellerin vasıf ve buldukları bölgeler bakımından derecelendirilmesine geçilir.¹¹

II — Gezici Tapulama Mahkemeleri :

Toprak reformunun uygulamasına geçilmeden önce kadastro yapılacak olan bölgedeki arazi parçalarının bir kısmının duru-

⁸ SÖNMEZ, Necmi : a.g.m., sh. 93, Arazi Tevhidi Çalışmaları, sh. 2.

KROESCHELL, Karl : a.g.m., sh. 115.

LIVER, Peter : Die Änderung des bäuerlichen Erbrechtes nach schweizerischem ZGB zum schweizerischen Erbrecht, Festschrift zum 70. Geburtstag von Prof. Dr. Peter Tuor, Zürich 1946, sh. 66 - 67.

⁹ Arazi Tevhidi Çalışmaları, sh. 2 (Köy İşleri Bakanlığı, Topraksu Genel Müdürlüğü Yayını).

¹⁰ SÖNMEZ, Necmi : a.g.m., sh. 94.

KROESCHELL, Karl : a.g.m., sh. 115.

¹¹ Arazi Tevhidi Çalışmaları, sh. 10, 11.

mu çekişmeli olabilir. Bu ihtilâfların çözümlenmesi toplulaştırmanın gerçekleştirilmesi yönünden gereklidir. Ancak genel tapulama mahkemelerinin bu çekişmeleri halletmesinin uzun bir zaman alacağı ve reformu geciktireceği de bir gerçektir. Bu mahzuru önlemek için yalnız reform bölgesindeki çekişmeleri çözümlenmek üzere bir gezici tapulama mahkemesi kurulmalı ve bu mahkeme sür'atli bir şekilde reform bölgesindeki çekişmeleri çözümlenmelidir. Netekim Meclise sevk edilen 1965 tarihli Toprak Reformu Kanun Tasarısı, 106 ncı maddesinde, reform bölgelerinde sulh ve asliye hukuk mahkemelerinin gördükleri davaları halletmek için asliye mahkemesi seviyesinde gezici mahkemeler kurulur ve bunlar bu bölgelerdeki çekişmeleri basit muhakeme usulüne göre çözümlerler denilmektedir. Basit muhakeme usulü ile iş gören, reform bölgesindeki her türlü toprak çekişmelerini çözümlen bu gibi mahkemelerin sür'atle kurulması zannımızca faydalı olur.¹²

III — Arazinin Miras Yoluyla Parçalanmasının Önlenmesi :

Toprak reformunun uygulaması içersinde yer alan tedbirlerden en az masraflı olanı, arazinin miras yoluyla parçalanmasına mani olma tedbiridir. Bu tedbir şekli ötekilerde olduğu gibi, önceden uzun çalışmalara, plân ve projeler hazırlamaya ihtiyaç göstermez. Bir çiftçinin ve ailesinin geçinebileceği kadar verim sağlayan büyüklükte tespit edilen ziraî işletmelerin belli edilen ölçülerinden aşağıya düşecek şekilde parçalanmasını önlemek için kanunlar çıkarılır ve miras yoluyla toprağın parçalanması önlenir. Bu tedbir şeklinin gayesi, toprağın verimli bir şekilde işletilmesidir, onun için bu tedbir şekli toprak reformunun ikinci safhasında yer almalıdır.¹³

A — ARAZİNİN MİRAS YOLUYLA PARÇALANMASININ SAKINCALARI :

Arazinin miras yoluyla parçalanmasının, ekonomik ve hukukî yönden bir takım sakıncaları vardır. Bu sakıncalar dolayısıyla bu alanda tedbirler alınması zorunlu hale gelmektedir.

1 — Ekonomik sakıncalar :

Arazinin küçük parçalar halinde bölünmesi, toprak, emek, zaman ve malzeme kaybına, bu küçük parçalar teknik usullerle işle-

¹² Basit Muhakeme usulü hk. bk. KURU, Baki : Hukuk Muhakemeleri Usulü, Ankara 1968, sh. 712 - 714.

¹³ Bk. sh. 257-258.

tilemediği için verimsiz işletilmeye, parçalanmalar dolayısıyla toprağın değerinin düşmesine,¹⁴ işletilemeyecek derecede küçülen toprağını terkeden çiftçilerin şehirlere akın ederek gizli işsizliği meydana getirmelerine, toprağın işletilmeden bir spekülasyon vasıtası olarak bekletilmesine¹⁵ vs. sebep olmaktadır.

2 — Hukukî sakıncalar :

Arazinin çok küçük parçalar halinde bölünmesi hukukî yönden de bir takım mahzurlar meydana getirmektedir.¹⁶

Halen memleketimizde işlenmekte olan tarım topraklarının % 60'ı tapuya kayıtlı değildir. Tapuya kayıtlı olanların da ancak % 10'unun kadastrosu tamamlanabilmiştir.¹⁷ Arazi parçaları arasında sınır olarak kullanılan tepe, tümsek, taş, kaya parçası, ağaç gibi şeyler kolaylıkla yok edilebilmekte ve yerleri de kolaylıkla değiştirilebilmektedir. Bu sebeplerden gerçek durum kesin olarak bilinmediği gibi gün geçtikçe karışık bir hal almaktadır. Arazinin miras yoluyla çok küçük parçalara ayrılması bu mahzuru bir kat daha arttırmaktadır. Arazi parçalanmasının çok olduğu yerlerde arazi parçaları son derece düzensiz bir şekilde birbirine geçmiş ve karışmış halde bulunduğu ve sınır olarak kullanılan tabii ve sun'î şeylerin yerleri kolaylıkla değiştirilebildiğinden bu hal arazi sahipleri arasında sonu gelmeyen çekişmelere sebep olmaktadır.

Hukukî mahzurlar da kanunlar çıkarılarak arazinin miras yoluyla parçalanmasına mani olunmasının gerekli olduğunu göstermektedir.

§ 3 — TOPRAK İSLÂHİ ALANINDAKİ DÜZENLEMELER VE ALINMASI GEREKLİ TEDBİRLER :

I — Medenî Kanuna Kadarki Devre :

Bu günkü durumu incelemeye önce tarihi gelişimini gözden geçirmek, eksikliklerin ve aksaklıkların düzenli bir şekilde tespit edilebilmesi için gereklidir.

¹⁴ TÜRKKAN, Halit Ziya : a.g.m., sh. 406.

¹⁵ AKTAN, Reşat : a.g.m., sh. 45.

ERDEM, Faruk : Tarımda Kiracılık ve Ortakçılık, T.R.S., sh. 127 vd.

¹⁶ KAUFMANN, Otto Konstantin : Das neue ländliche Bodenrecht der Schweiz, St. Gallen 1946, sh. 9 vd.

¹⁷ REİSOĞLU, Sefa : Türk Eşya Hukuku, C. I 2. baskı, sh. 231, 232.

A — ESKİ OSMANLI REJİMİ :

Osmanlı imparatorluğu zamanında arazinin büyük bir kısmı devletindi¹ ve arazi rejimi yönünden dirlik usulü geçerli idi.² Toprak üzerindeki mülkiyet iki unsurdan meydana gelmekte idi; 1 - toprağın rakabesi, 2 - toprağın intifaı.³ Toprak rakabesi, yani çıplak mülkiyeti devlete aitti ve devlet toprağın gelirinden istifade edemez ancak öşür ve haraç vergisi adı altında elde edilen ürünün onda biri ile yarısına kadar olan kısmını alırdı. Topraktan faydalanma hakkı, onu işleyen çiftçiye aitti.⁴ Bu sistemin Osmanlı İmparatorluğundaki fonksiyonu, devleti malî ve askerî masraflardan kurtarmak ve bu husustaki mahallî memurların maaşlarının ödenmesinin ve disiplinli, silahlı, harbe hazır askerler yetiştirilmesinin dirlik sahipleri tarafından yapılmasını sağlamaktı.⁵

Memleket çapındaki bütün topraklar başlıca iki kısma ayrılırdı,⁶ 1 — Mirî arazi: Bu arazi, devletin hüküm ve tasarrufu altında idi. Kanunnamei Arazinin 3 üncü maddesinde hangi arazilerin mirî arazi olduğu gösterilmişti.⁷ Devlet bu arazileri, kullanmak ve faydalanmak üzere, peşin alınan bir bedel mukabilinde — ki bu bedel depozito mahiyetindedir — fertlere devrederdi. Fertlerin de bu topraklar üzerinde, devlet adına iki türlü tasarrufta bulunma yetkileri vardı. Fertler ya tapu senedine istinaden ziraat yapma hakkına ya da icabında ruhsatname karşılığında arazinin öşürünü tahsil etmek üzere harcını keserek isteyene ferağ etme hakkına sahiptiler.⁸ Bu harç devlete aitti. Fertlerin toprak üzerindeki bu kulanma ve istifade hakkı kira akdinden farklı bir mahiyet arzeder.⁹ Bu daha çok intifa hakkına benzer, sağlar arasında devredilebilir ve ölümle mirasçılara geçebilirdi.¹⁰

¹ BERKİ, Şakir : a.g.e., sh. 65.

CİN, Halil : Mirî arazi ve bu arazinin mülk haline dönüşümü, Ankara 1969, sh. 45 vd.

AKİPEK, Jale G. : a.g.e., sh. 260.

² BERKİ, Şakir : a.g.e., sh. 65, CİN, Halil, a.g.e., sh. 45 vd.

³ ÖZKOK, Abdi : a.g.m., sh. 38, CİN, Halil, a.g.e., sh. 45 vd.

⁴ BERKİ, Şakir : a.g.e., sh. 65, AKİPEK, Jale G. : a.g.e., sh. 260.

⁵ KÖPRÜLÜ, Bülent : Toprak Hukuku Dersleri, C. I, İst. 1958, sh. 11.

⁶ AKİPEK, Jale G. : a.g.e., sh. 260.

⁷ AKİPEK, Jale G. : a.g.e., sh. 260, KÖPRÜLÜ, Bülent : a.g.e., sh. 12, CİN, Halil : a.g.e., sh. 45 vd.

⁸ BERKİ, Şakir : a.g.e., sh. 66, CİN, Halil, a.g.e., sh. 103 vd.

⁹ AKİPEK, Jale G. : a.g.e., sh. 260, BERKİ, Şakir : a.g.e., sh. 65.

¹⁰ AKİPEK, Jale : a.g.e., sh. 261.

2 — Mülk arazi : Kanunnamei Arazinin 2 nci maddesinde sayılan bu arazi nev'i, özel mülkiyete konu olabilirdi. Bu çeşit arazi eski fıkıh hükümlerine tabi idi ve bunların satış ve devri başlangıçta hiç bir şekle bağlı değildi. Fakat sonradan bunların da tapu dairesinde satışı ve devri şart kılındı.¹¹

Osmanlı toprak rejimi toplu olarak gözden geçirildiği zaman, arazinin büyük bir kısmının — mirî arazi — devlete ait olduğu görülür. Ancak az bir kısım özel mülkiyet altındadır. Mülk arazi denilen bu toprakların hem rakabesi, hem de intifai mutlak olarak fertlere aittir.¹² Bu araziler serbestçe satılıp devredilebildiği gibi miras yoluyla da mirasçılara geçerdi ve bunlar hakkında feraiz hükümleri uygulanırdı.¹³

Bu toprakların miras yoluyla parçalanmasını önleyecek her hangi bir hüküm yoktu. Ancak muris tarafından bu arazi parçalarının tamamı vakıf olarak tahsis edilebilir ve parçalanmaktan kurtarılabilirdi.¹⁴

Arazinin asıl çoğunluğunu teşkil eden mirî araziye gelince bunların mülkiyeti devlete aitti. Devlet bu toprakları, has, zeamet ve tımar sahiplerine verir, onlar da ruhsatname karşılığı belirli miktarda bir harç alarak fertlere bu toprakları işletmek ve faydalanmak üzere devrederlerdi. Bazı yazarlara göre irsî ve sürekli bir kira mahiyetinde olan¹⁵ bu rejimde fert, toprağın sahibi değildi ve sadece toprağa işleyerek elde ettiği ürünün onda biri ile yarısı arasındaki bir miktarı vergi olarak devlete öderdi.¹⁶ Devletin toprağı işletmek üzere fertlere vermesinin amacı malî ve askerî idi. Toprak işlenmek üzere fertlere verilirken, hiç bir zaman topraksız çiftçiyi topraklandırmak veya iş sahası bulmak gibi bir amaç güdülmemiştir.

Mirî arazi miras hukuku bakımından, feraiz hükümlerine değil, intikal hükümleri denilen bir takım kaidelere tabi idi.¹⁷ Toprağı işleyen çiftçi ölünce, toprağın mülkiyeti değil, toprağı işleme ve faydalanma hakkı mirasçılara geçerdi.

¹¹ AKİPEK, Jale : a.g.e., sh. 261.

¹² GÖKTÜRK, Hüseyin Avni : Eski ve Yeni Mülkiyet Hukukumuzda Toprak Kanunu Tasarısı Ana Prensipleri Arasındaki Münasebetler, Ankara 1945, sh. 7.

¹³ KÖPRÜLÜ, Bülent : a.g.e., sh. 111.

¹⁴ SAYMEN, Ferit Hakkı : Ziraî Miras Hukuku, İkt. Fak. Der., C. 4, 1942, sh. 358.

¹⁵ GÖKTÜRK, Hüseyin Avni : a.g.m., sh. 9.

¹⁶ GÖKTÜRK, Hüseyin Avni : a.g.m., sh. 3.

¹⁷ KÖPRÜLÜ, Bülent a.g.e., sh. 113.

Osmanlı İmparatorluğunda, özel mülkiyet altındaki mülk arazi azınlıkta idi ve bunlar bakımından toprak reformunun kapsamına giren bir düzenleme yoktu. Arazinin asıl çoğunluğunu meydana getiren mirî arazi ise, devlete aitti ve sadece işletilip, faydalanılmak üzere fertlere verilirdi. Bu usul topraksız çiftçiyi bizzat toprağın sahibi yapmak amacını gütmüyordu. Fakat toprak reformunun ana ilkelerinden biri olan «yurt çapındaki işlenebilir bütün toprakların boş kalmadan işletilmesini sağlamak» prensibi Osmanlı rejiminde mevcut idi ve bu yönden şimdi geçerli olan sistemimizden çok daha başarılı idi. Bu noktada, toprağı işleyen çiftçinin, toprağın asıl sahibi olmadığı gibi psikolojik bir nedenle toprağı iyi işleyemeyeceğı ve verimsiz şekilde çalışacağı akla gelebilir. Fakat Osmanlı toprak rejiminde bu mahzuru giderici bir takım tedbirler vardı. Toprağı, işleyen çiftçi elde ettiği ürünün belirli bir kısmını vergi olarak devlete verdiği için, çiftçi toprağı mümkün olduğu kadar iyi verim alacak şekilde işler ve toprağı bakardı. Bu onun yararına idi, çünkü ne kadar çok verim elde ederse, kendisine de o kadar çok pay kalırdı. Bunun yanında, çiftçinin topraktan yararlanma süresi, hayat boyunca idi. Kısa zamanda mümkün olan en fazla verimi elde etme gibi bir sakınca da olmadığı için, çiftçi işlediğı toprağı yormadan kendi öz malı gibi bakar ve böylece toprağın hor kullanılması, yorulması da önlenmiş olurdu.

Arazinin miras yoluyla intikaline gelince önceleri bu hususta da yerinde düzenlemeler vardı. Çiftçi ölünce, arazinin intifai, sadece oğluna, yoksa kızına geçerdi. Medenî Kanunumuzun ziraî işletmeyi mirasçılardan birisine tahsis etmeyle ilgili olarak getirdiğı hükümlerin (MK. 597-602) ulaşmak istediğı amaç o zaman zorunlu olarak sağlanmıştı. Fakat daha sonra değişik zamanlarda çıkarılan hükümler ile intifain geçeceği mirasçılar kitlesi çok genişletildi ve iyi işlemekte olan bu düzen de amacından uzaklaştı.

II — Medenî Kanunumuzun Sistemi :

Medenî Kanunumuzda yer alan ana prensipler, kaideten girişilen bütün medenî hukuk ilişkilerinde uygulanır. Fakat öyle bir takım istisnaî haller bahse konu olur ki, bu gibi hallerde bu genel prensiplerin uygulanması bir takım sakıncalar doğurabilir. Tarımsal bir toprak parçası veya tarımsal bir işletme bahse konu olduğu zaman bu gibi sınırlamalar göze çarpar. Bu sınırlamalar, mevcut tarımsal işletmelerin parçalanarak verimsiz bir şekilde işletilen küçük parçalara ayrılmasını önlemek, hem fertlerin, hem de toplumun yararını yakından ilgilendiren memleket topraklarının düzen-

li bir şekilde kaidelere bağlanmasını sağlamak için getirilmiştir. Toplumun yararı daha ağır bastığı için Medenî Kanununun bu ana prensipleri sınırlandırılmıştır.

Miras hukuku ile ilgili olarak getirilen sınırlamalar Medenî Kanunumuzun 597-602 maddelerinde görülür. Aynı meselelere ilişkin olarak İsviçre Medenî Kanununun 612-625, 702 maddeleri ile İsviçre Borçlar Kanununun 218 inci maddesinde düzenlemeler getirilir. İsviçre Borçlar Kanununun 218 inci maddesi bize alınmamıştır.

Medenî Kanunumuzda miras hukuku ile ilgili hükümler arasında yer alan genel prensiplerden birisi de «Mirasta eşitlik»tir. Mirasın açıldığı anda, yaş, cinsiyet vs. farklar gözetilmeksizin bütün mirasçılar mirasçı olmak ve mirastan hisselerini almak bakımından aynı kaidelere tabidirler.¹⁸ Bunun sonucu olarak tereke, bütün mirasçılar arasında eşit olarak paylaşılır.¹⁹

Fakat Medenî Kanunumuz bu temel prensibe, tarımsal işletmeler dolayısıyla bazı tahditler getirmiştir.²⁰ İşte yukarıda bahsedilen maddeler bu tahditlerle ilgilidir. Bu sınırlamaların esasını teşkil eden Medenî Kanunumuzun 597 nci maddesinde,

«Terekede iktisadî bir vahdet halinde işletmekte olan ziraî mallar bulunursa bunların kâffesi, mirasçılardan işletmeye muktedir olduğu anlaşılan talibine tahsis edilir. Mirasçı, bu ziraat işine yayan malzemenin, aletlerin ve hayvanların dahi kendisine tahsis edilmesini isteyebilir. Tahsis edilen malların mecmuu için tek bir kıymet takdir edilir.» denilmekte, İsviçre Medenî Kanununun bunu karşılayan 620 nci maddesinde de,

«Terekede iktisadî bir birlik teşkil eden ve kâfi derecede ziraî bir varlık gösteren bir ziraî işletmenin mevcudiyeti halinde bu işletme, mirasçılardan ehil olan birinin talebi ile ve gelir değeri ile kendisine tahsis edilir.

Bu durumda işletme değerinin tespiti hususunda Borçtan Kurtulma Kanunu hükümleri geçerlidir.

Kendisine tahsis yapılan mirasçı, işletmeyle birlikte ona ek olan alet, edevat, hayvan gibi şeylerin de tahsisini isteyebilir» denilmektedir.

¹⁸ SAYMEN, Ferit Hakkı : a.g.m., sh. 355.

¹⁹ GÖNENSAY, Samim : Medenî Hukuk, C. III, Miras, İstanbul 1938, sh. 328.

²⁰ İMRE, Zahit : Türk Miras Hukuku, 2. bası, İstanbul 1968, sh. 710.

Bu iki maddenin farklılık göstermesinin sebebi, İsviçrede Medenî Kanundan sonra çıkarılan «Zirai Gayrimenkullerin Borçtan Kurtarılması Hakkındaki Federal Kanun» ile İsviçre Medenî Kanununun bazı maddeleriyle birlikte 620 nci maddesinin de değiştirilmiş olmasıdır. Halbuki bizde böyle bir değişiklik yapılmamıştır.

Arazi toplulaştırılması yönünden halen mevcut olan hukuki ve tatbiki duruma gelince;

Arazi toplulaştırılması ile ilgili olarak Medenî Kanunumuzun 678 inci maddesi bir düzenleme getirmektedir. Bu maddeye göre, gerekli hallerde bir bölgede belirtilen şartlar dahilinde toplulaştırmaya gidilebilir. 678 inci maddede, «Toprağın ve su yollarının islahı, bataklıkların kurutulması, orman yetiştirilmesi, yol açılması, orman ve köy arazisi parçalarının birleştirilmesi gibi şeyler ancak müteaddit maliklerin iştiraki ile yapılır. Bunun için arsaların yarısından fazlasına malik bulunan ve adetçe maliklerin üçte ikisini teşkil eden kimseler tarafından karar verilmek lâzımdır. Bu karara diğerleri ittibaa mecburdurlar» denilmektedir.

Fakat bu maddeler yer alan toplulaştırma ihtiyarî mahiyettedir. Çünkü belirtilen çoğunluktaki arazi sahiplerinin reyi ile toplulaştırmaya gidilebilir.

Medenî Kanunumuzdan başka, Topraksu Genel Müdürlüğünün Kuruluş Kanununun 2 nci maddesi de toplulaştırmadan bahseder ve toplulaştırma hususundaki çalışmaların, bu genel müdürlüğün görevleri arasında olduğunu belirtir.²¹

Bu çalışmaların uygulamaları ile ilgili tüzük te çıkarılmış ve yürürlüğe girmiştir.²²

Bunların yanında meclise sevk edilen Toprak Reformu Kanun Tasarısında da toplulaştırılma ile ilgili hükümler getirilmiştir. Tasarınının 65 inci maddesinde hem mecburi, hem de ihtiyarî toplulaştırmadan bahsedilir. Fakat hangisinin asıl olduğu, yani mecburî toplulaştırmanın mı yoksa ihtiyarî toplulaştırmanın mı öncelikle uygulanacağı belirtilmez. Bu haliyle 65 inci madde kaypak bir hüküm mahiyetini taşır. Çünkü bu tasarı gereğince toplulaştırmaya karar verecek olan makam Tarım Bakanlığıdır. Seçmen kitlesinin iktidarın tutumu üzerinde etkide bulunabileceği nazara alınırsa bir yerde toplulaştırma gerekli olsa da tarım bakanlığı siyasi tutuma göre

²¹ 7457 Sayılı Kanun mad. 2, fıkra f, g, j.

²² Bk. 26 Temmuz 1966 tarih ve 12358 sayılı Resmî Gazete.

65 inci madde karşısında ister mecburî isterse ihtiyarî toplulaştırmaya gidebilecektir.

Toplulaştırma ile ilgili hükümleri toplu olarak ele alırsak bunların yeterli olmadıklarını görürüz. Çünkü bunlar ihtiyarî bir toplulaştırmayı öngörürler. Halbuki toplulaştırmanın başarılı olabilmesi için mecburî olması ve bunun gerçekleştirilmesinin bir bakanlığa değil bağımsız bir reform teşkilâtı kurularak ona verilmesi gerekir.

Medenî Kanunumuz İsviçreden tercüme edilerek alınırken İsviçre Medenî Kanununun 702 nci maddesi kantonlarla ilgili olduğu ve bizim bünyemize uymadığı gerekçesiyle alınmamıştır. Bu hükme göre Konfederasyon, kanton ve komünlerin gayrimenkul mülkiyetini kamu yararı mülâhazasıyla tahdit edebileceği, bunun için gayrimenkullerin parçalanmasına mani olmak, köy mülkleri ile inşaat arsalarının parçalarının birleştirilmesine karar verme ve sair tahditleri koymak hakkı saklı tutulmuştur. Yani bu maddeden hareketle kantonlar gerektiği zaman mecburî bir toplulaştırmaya gidebileceklerdir.²³ Bu maddenin bizim bünyemize uygun olmadığı gerekçesiyle bize alınmasına mahal olmadığı şeklindeki görüşlerin²⁴ aksine, bu hükmün arazi toplulaştırması yönünden çok önemli olduğu ve bize alınmamasının bir eksiklik olduğu fikrindeyiz.

SONUÇ :

Toprak reformu ile ilgili olarak Medenî Kanunumuzda ele alınan düzenlemeler yeterli değildir.

Bir kere toplulaştırma ile ilgili olarak düzenlenen Medenî Kanunumuzun 678 inci maddesi tam bir çözüm yolu getirememektedir. Bu maddeye göre, bir bölgedeki arazi sahiplerinin üçte ikisi toplulaştırmayı istemelidir ve bu kişiler toplulaştırma yapılacak bölgedeki toprak miktarının yarısına sahip olmalıdır. Bu madde ile toplulaştırma ihtiyarî kılındığından ve öngörülen çoğunluğu sağlamak pek mümkün olmadığından, ulaşılmak istenen amaç elde edilememekte ve bu madde uygulaması olmayan bir madde olarak kalmaya devam etmektedir. Zannımızca bir bölgede yapılması gerekli toplulaştırmayı böyle katı şartlara bağlamaktansa, gerektiğinde kamunun ve toprağın yararı için zorunlu toplulaştırmaya gidebilme-

²³ Bk. LİVER, Peter : agm. sh. 66 - 67.

²⁴ SAYMEN, Ferit Hakkı : a.g.m. sh. 364.

lidir. Bugün artık mülkiyet hakkının dokunulmaz bir hak olduğu inancı yıkılmıştır. Mülkiyet hakkı ancak kamu yararına aykırı olmamak şartıyla kullanılabilen bir hak halini almıştır.²⁵ Kaldı ki, İsviçre Medenî Kanununda yer alan 702 nci madde, kantonlarla ilgili olduğu ve bizim bünyemize uymadığı gerekçesiyle bizim Kanunumuza alınmamıştır. Halbuki, adı geçen madde gerektiğinde, belirli bölgelerde, kamu yararı için zorunlu toplulaştırmaya gitmeyi öngörmektedir.

Tarımsal işletmelerin, mirasçılardan birine tahsisi ile ilgili maddeler de yetersizdir. (MK. 597-602).

Bir kere tarımsal bir işletmenin büyüklüğü, yeterli ölçüsü hakkında her hangi bir hükme rastlayamıyoruz. Halbuki tarımsal işletmelerin korunabilmesi yönünden böyle bir hükmün konulması şarttır.

Tarımsal işletmelerin kül halinde mirasçılardan birine tahsis edilmesi hususunda hakime geniş takdir hakkı verilmiştir. Medenî Kanunumuzun 598 inci maddesinde, mirasçıların tahsis hususunda anlaşamamaları halinde, hakimin, satıma veya tahsise ya da paylaştırmaya karar verebileceği belirtilmektedir. Kaldı ki, tarımsal işletmenin tahsis edilebilmesi için, tahsisin talep edilmesi gerekir. Aslıolan tarımsal işletmenin korunması olduğuna göre, hakim gerektiğinde işletmeyi, resen, mirasçılardan işletmeye ehil olanına tahsis etmelidir. Hakime, gerektiğinde satım veya paylaştırmaya karar verebilme serbestisi kesin olarak tanınmamalıdır.

²⁵ Bk. sh. 253-254